4a. SCHEUCHZERIACEAE

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT [1])
(Rijksherbarium, Leiden)

Overblijvende, kale, kruidachtige moerasplant, met wortelstok. Bladen verspreid langs de stengel, zittend, enkelvoudig, lijnvormig, aan de voet schedevormig, met een tongetje; okselschubjes aanwezig in de vorm van meercellige haren. Bloemen in een eindelingse, armbloemige tros, met schutbladen, tweeslachtig, actinomorf. Bloemdek 6-bladig, blijvend. Meeldraden 6, vrij; helmknoppen 2-hokkig, basifix, met overlangse spleten openspringend, extrors. Vruchtbeginsels 3—6, bovenstandig, aan de voet kort vergroeid, elk uit 1 vruchtblad bestaand, eenhokkig, met 2 basale, anatrope zaadknoppen; stempel 1, zittend, met lange papillen. Vruchtjes meestal 3, vrij, met een spleet aan de buikzijde openspringend (kokervruchtjes), met 1—2 zaden; deze zonder endosperm, met een recht embryo.

De familie bestaat uit slechts 1 geslacht, *Scheuchzeria* L., met 1 soort en komt voor in de gematigde gebieden van Europa, Azië en N.-Amerika, tot in de poolstreken; in Europa zuidelijk tot de Pyreneeën, de Alpen en het noordelijke deel van het Balkan Schiereil., misschien ook in de Kaukasus.

Lit.: F. BUCHENAU, Scheuchzeriaceae, in Engler, Das Pflanzenreich IV, 14, 1903, p. 1 (genus *Scheuchzeria* L.).

1. SCHEUCHZERIA L., Sp. Pl. 1753, p. 338.

Type-soort: *S. palustris* L.

Kenmerken en areaal zie boven.

1. **Scheuchzeria palustris** L., Sp. Pl. 1753, p. 338; v. H. p. 794; Oud. 3, p. 272, pl. 67, fig. 349; Heuk. 1, p. 611, fig. 572; Prod. ed. 2, p. 1660; Fl. Bat. 18, pl. 1368 — Scheuchzeria — Fig. 13.

Wortelstok kruipend, horizontaal of scheef opstijgend, tot ca. ½ m lang en ca. 2—5 mm dik, de jongere delen ervan door vliezige scheden van afgestorven bladen bedekt, de oudere delen naakt en strokleurig. Stengel ca. 10—20(—30) cm hoog, bebladerd. Bladen met een naar de voet verbrede, stengelomvattende, open schede, met een driehoekig tongetje; bladschijf lijnvormig, gootvormig, bij de middelste bladen het langst, ca. 5—15(—20) cm lang en ca. 1—3 mm breed (aan de steriele scheuten tot ca. 35 cm lang), aan de top afgerond en daar aan de bovenzijde met een ongeveer cirkelronde of breed elliptische groeve. Bloemen in een losse, ca. 3—6(—10) cm lange, 3—6-, zelden meerbloemige tros; de onderste met een tot 3, in vrucht tot 4 cm lange steel en een bladvormig schutblad, de hogere met geleidelijk kortere steel en korter schutblad; dit bij de bovenste bloemen schubvormig. Bloemdek geelgroen; bloemdekbladen 6, langwerpig eirond, spits, die van de binnenste krans smaller dan die van de buitenste, alle ca. 3—4 mm lang. Meeldraden 6; helmdraden korter dan de lijnvormige, ca. 3—3½ mm lange, tenslotte overhangende helmknoppen. Vruchtbeginsels 3, zelden 4—6;

[1]) Met medewerking van F. A. STAFLEU (Utrecht), die de nomenclatuur, en V. WESTHOFF (Zeist), die, samen met E. E. VAN DER VOO, het oecologische gedeelte verzorgde.

stempel bij de top aan de buitenzijde ervan, met lange papillen. V r u c h t j e s 3 per bloem, zelden meer of minder, stervormig uitstaand, scheef eivormig, opgeblazen, ca. 5—7 mm lang, geelgroen, aan de buikzijde overlangs openspringend, 1- of 2-zadig. Z a d e n ellipsoïdisch, ca. 3½—4 mm lang, bruin. B l o e i t ij d: mei—juli.

N e d.: Vroeger op verspreide vindplaatsen in het Dr-, Geld.-, Subcentr.- en Kemp. distr.; sedert het einde van de vorige eeuw steeds zeldzamer wordend en in de laatste jaren alleen nog bekend van Zeegse, Dr. (herb. Gron.), het Besthmerven bij Ommen, het Mosterdveentje bij de Waskolk bij Nunspeet, een van de Hatertse vennen bij Nijmegen en van het Kanunnikesven bij Eindhoven. *Verspr.kaartjes* in D.L.N. 33, 1929, p. 344 (Dr. distr.) en H.G.N. 2, 1951, p. 20.

O e c.: In zeer zeldzaam geworden oligotrofe tot meso-oligotrofe milieu's van overwegend levend hoogveen, bij Nunspeet ook op dood hoogveen of humeuze zandgrond. In een min of meer uitgestrekt, drijvend, sterk verend, 30—60 cm dik, met de oever van een voedselarme waterplas verbonden veenmosdek, in een veenmoseiland (ringven), in bij het uitvenen uitgespaarde zwak geïnundeerde plateau's van dood hoogveen, in drassige veenmosvegetaties op een venoever en bij Nunspeet in 's winters onder water staande zure humeuze zandgrond van natte heide. Met dunne, kruipende wortelstokuitlopers tot het verlandingsproces bijdragend.

Optimaal in slenken en minder op vlakke bulten in het drijvende veenmosdek, ook in de zone tussen slenken en bulten, verder langs het open water in de rand van het veenmosdek, weinig en meestal met geringere levensvatbaarheid op gewelfde bulten en op plaatsen met vaste ondergrond. Zeer gevoelig voor storende invloeden zoals wateronttrekking, voedselverrijking en betreding.

Optimale presentie in het dominantie-optimum van Sphagnum dusenii, vrij veel in kussens van S. recurvum (ook met S. magellanicum), minder in die van S. cuspidatum, verder langs de rand van het open water in S. crassicladum, en op de oever wel eens met S. molluscum. Vrijwel steeds samen met Rhynchospora alba, ook met Carex rostrata, Menyanthes trifoliata en Utricularia minor. — Kensoort van het Caricetum limosae (Scheuchzerion palustris), verder

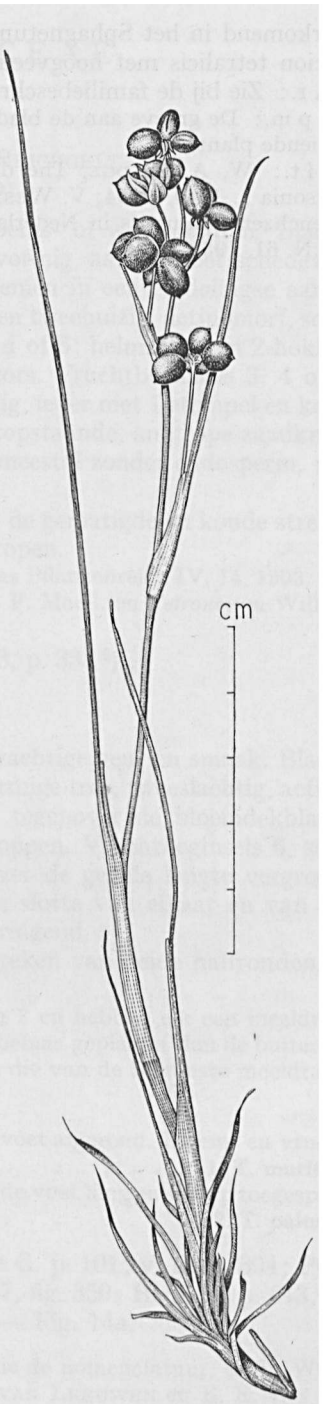

Fig. 13. *Scheuchzeria palustris*, habitus.

voorkomend in het Sphagnetum medii (Sphagnion europaeum) en zeldzaam in het Ericion tetralicis met hoogveenelementen.

A r.: Zie bij de familiebeschrijving.

O p m.: De groeve aan de bladtop is een goed herkenningsmiddel voor jonge en niet-bloeiende planten.

L i t.: W. A. SLEDGE, The distribution and ecology of Scheuchzeria palustris L., Watsonia 1, 1949, p. 24; V. WESTHOFF & H. PASSCHIER, Verspreiding en oecologie van Scheuchzeria palustris in Nederland, in het bijzonder in het Besthmerven bij Ommen, D.L.N. 61, 1958, p. 59.